

Tíðargreinin verður skrivað av skiftandi fólki, sum ikki dagliga eru knýtt at blaðnum. Evnini eru ymisk, men viðgera øll okkurt evni, sum er viðkomandi fyri tíðina júst nú.

Rakel Helmsdal
Rithøvundur

Haft ella frælsi – nakrar hugsanir um føroyska málið

Skrivikappingin fyri 9. flokkar er avlýst vegna ov lítla undirtøku, og eftir standa vit við spurninginum: Hví royndu ikki fleiri enn 2 av teimum yvir 700 ungu, sum høvdu møguleikan at vinna eina ókeypis ferð og eina viku fulla av upplivingum?

Á netkjakinum vóru uppskotini nógv: ung tíma ikki nakað skúlakent í summarfrítíðini; ung lesa ikki, ung sita bara við fartelesfonini, 9. flokksnæmingar hava nógv annað at hugsa um, skúlin køvur málið, málfrøðingarnir køva málið, kappingin er skeivt skipað, o.s.fr. Onki av hesum er einsamalt øll frágreiðingin, og nógv av tí er bara partvíst satt.

Sjálvandi køvur skúlin ikki málið, hóast har altíð hava verið turkatrø, sum fyrst og fremst fara eftir villunum heldur enn innihaldinum. Men í Føroyum eru tað nógv, sum leggja ómetaliga stóran dent á, at føroyskt skal vera rætt stavsett, og at røttu orðini skulu verða nýtt. Tey kenna seg sum stríðsfólk fyri málinum, tey kenna seg hava rætt at hava at øðrum, hvussu tey tosa ella skriva. Og kortini, har tveir føroyingar eru

»Hendan altyvirskoðandi rættingin er eitt haft, ein misskiljing. Tað er sum at siga við timburmannin, at hann skal mála eini gomul, rotin hús, heldur enn fyrst at umvæla timbrið og gera tey livilig innan«

saman í stutta tíð, fara teir at tosa um mál, og teir fara helst ikki at verða samdir. Har eru eins nógv hugsanir um føroyskt, sum tað eru føroyingar.

Hetta er ikki skeivt í sær sjálvum, men tá samrøðan ferð eftir ferð snýr seg um formin heldur enn innihaldið, er vandi fyri, at fólk halda seg aftur í at skriva. Eg havi havt nógv lut-takarar á skriviskeiðnum, sum hava sagt, at tey ongantíð veruliga hava torað at skriva, tí tey halda seg ikki duga føroyskt. Hetta eru ikki fólk, sum hava trupulleikar at orða seg skrivliga, men tey hava ov ofta fingið átalad, at tey tosaðu ella skrivaðu skeivt.

Eg kundi hugsað mær, at vit sum

tjóð góvust altíð at hugsa stav- og teknseting fyrst. Í staðin skulu vit at tosa um tað, sum vit nýta málið til. Hendan altyvirskoðandi rættingin er eitt haft, ein misskiljing. Tað er sum at siga við timburmannin, at hann skal mála eini gomul, rotin hús, heldur enn fyrst at umvæla timbrið og gera tey livilig innan.

Tað er týðningarmikið fyri eitt mál at tað ikki stirðnar. Tá vit tosa, víðka vit um málið, gera tað meira smidligt, spæla okkum við orðini og týðningarnar. Hetta er ein nattúrligur partur av málinum og eigur ikki at vera lúkaður burtur, tá vit skriva. Eg havi sum høvundur upplivað, at rættlesari hefur roynt at lúka

orðaskemt úr eini bók, tí tað ikki var orðabókarætt føroyskt. Tá eru vit farin alt ov langt. Mál skal hava loyvi at liva, og tað ger tað ongantíð meiri, enn tá høvundar brúka tað.

Høvundar eru tey einastu, sum hava stundir at veruliga mýkja og víðka um skrivaða málið, tí teir hava serligan áhuga í at gera tað. Eins og øðrum handverkarunum nýtist teimum hvøss og fjøltáttað amboð, og tað fáa teir bara við einum orðaríkum máli og orðum við nógvum týðningum. Sjálvandi eru eisini onnur, sum nýta málið, men til dømis hava blaðfólk ikki góðar stundir at putlast við orðini. Lærarar læra frá sær tað, sum longu er, og

málfrøðingar granska málið og finna upp á nýgg orð til okkum at nýta. Eru ikki høvundar, sum taka tey til sín og gera tey livandi í málinum, so nyttar arbeiði teirra onki. Okkum nýtist høvundar at spæla sær við málið, eisini teir 15 ára gomlu. Tey mugu ikki ræðast at nýta amboðini og spæla sær púra frælst við tey, meðan tey gera frálíkt og áhugavert innihald.

Tí málið er bara amboð! Velja vit at gerast meira áhugað í tí, sum amboðini framleiða, so fer "málingin" (stav- og teknsetingin) at koma heilt av sær sjálvum. Tað fer at hava størri týðning ikki at verða misskiltur.

Málið er ein stórir partur av samleika okkara, men tað er ikki allur samleikin. Um tað verður eitt haft ella nakað vit ræðast, so sleppa vit okkum úr haftinum og nýta eitt annað mál, ella enn verri: Vit gevast at skriva!

Gev okkum frælsið at elska okkara mál og spæla við tað á okkara hátt í talu og á skrift. Tá vit hava smíðað eitt gott innihald, geva vit fegin rættlesarunum loyvi at fara eftir villunum, men ikki fyrr enn tá.